

TEXTS INTO LISTS, LISTS INTO DIAGRAMS, AND DIAGRAMS INTO (REVISED) TEXTS: EDITING AND THINKING IN THIRTEENTH CENTURY SCHOLASTICS

Ayelet Even-Ezra, Hebrew University of Jerusalem, <mailto:ayeletee@gmail.com>

My paper will address the manner in which theologians of the thirteenth century university converted texts into lists, lists into diagrams, and then again - diagrams into texts. I shall argue that lists and diagrams are both editorial tools and intellectual tools.

1) Bunches of theological *questiones* were displayed as long lists of contents in many manuscripts. Nevertheless, they were also displayed as hierarchical diagrams which reflected the underlining reasoning behind their order. [examples of lists and diagrams of questions-structure (Vat. Lat. 782; Bnf Lat. 15272; Toulouse Bib. Com. 737); discussion of the fluid movement from list into diagram and of visual means of representing hierarchy; "paleography of thought": was the first level completed before the second?].

2) Through the technique of the *Divisio textus* narrative was converted into minor lists and then displayed as a diagram, thus turning a linear description into a two-dimensional structure [Example: six marginal diagrams in MS Assisi 51. Item no. 1 in the dossier is an explication of the first diagram in f. 1r; other examples of diagrams].

3) Lists and diagrams were used as an intermediate stage between different redactions of a text, that is, as editorial tools. Proofs from Assisi Bib. Com. 186.

4) What diagrams and lists allow in this case? Lists are modular, and therefore encourage and facilitate manipulation over their particles. The difference between route- and survey- perspective. Both perspectives can be visualized. Diagrams, however, allow for a survey perspective, that is, seeing the entire structure. The decomposing and recomposing processes involve classifications and generalizations, as well as an understanding of a chaotic number of questions or a linear narrative as a complex structure.

In the *Dossier* you will find:

- A diagram of the late thirteenth century representing the division of Job 1:1-1:5. It is taken from MS Assisi Bib. Com. 51, f. 1. It was drawn in the lower margin of Thomas Aquinas' commentary on Job. What you see in black is my transcription of the original words in the diagram; in red is the particle of the text which was supposed to stand there but is missing (in the other diagrams, as usual, the original words from the text were written and underlined). Above, I have inserted the biblical text so that you

could easily see the way the running line was converted into a diagram. In bold are the words that are represented in the diagram.

- Please read as well Thomas Aquinas' commentary on the same verses (I attach here the text of the online *corpus thomisticum*). You are welcome to think over the relationship between the diagram and the commentary in whose margins it was drawn.

(Thomas Aquinas' literal exposition of the book of Job 1:1-1:5, text copied from the *Corpus Thomisticum*)

Vir erat in terra Hus et cetera. Quia, sicut dictum est, intentio huius libri tota ordinatur ad ostendendum qualiter res humanae providentia divina regantur, praemittitur quasi totius disputationis fundamentum quaedam historia in qua cuiusdam viri iusti multiplex afflictio recitatur: hoc enim est quod maxime videtur divinam providentiam a rebus humanis excludere. Huius igitur viri primo persona describitur, et quantum ad sexum dum dicitur *vir erat*: hic enim sexus ad perferendas molestias invenitur robustior; describitur etiam quantum ad patriam cum dicitur *in terra Hus*, quae est in partibus orientis, et quantum ad nomen cum dicitur *nomine Iob*: et videntur haec duo posita esse ad insinuandum hoc quod dicitur non esse parabolam sed rem gestam.

Et ne aliquis adversitates quae postmodum inducuntur pro peccatis huius viri ei accidisse crederet, consequenter describitur eius virtus, per quam a peccatis demonstratur immunis. Sciendum siquidem est hominem tripliciter peccare: sunt enim quaedam peccata quibus peccatur in proximum, sicut homicidia, adulteria, furta et alia huiusmodi; quaedam quibus peccatur in Deum, sicut periurium, sacrilegium, blasphemia et huiusmodi; quaedam quibus unusquisque in se ipsum peccat, secundum illud apostoli Cor. VI 18 *qui fornicatur, in corpus suum peccat*. In proximum autem quis peccat dupliciter, occulte per dolum et manifeste per vim; hic autem vir per dolum proximum non circumvenit, unde dicitur *et erat vir ille simplex*: simplicitas enim proprie dolositati opponitur; nulli violentiam intulit, sequitur enim *et rectus*: rectitudo enim ad iustitiam proprie pertinet, quae in aequalitate consistit, secundum illud Is. XXVI 7 *semita iusti recta est, rectus callis iusti ad inambulandum*. Quod autem in Deum non peccaverit aperte ostenditur per hoc quod subditur *ac timens Deum*, in quo reverentia ad Deum designatur. Quod etiam in se ipsum non peccaverit ostenditur in hoc quod subditur *ac recedens a malo*, quia malum odio habuit propter se ipsum, non solum propter nocumentum proximi vel offensam Dei.

Descripta igitur huius viri et persona et virtute, eius prosperitas consequenter ostenditur, ut ex praecedenti prosperitate gravior sequens iudicetur adversitas, simul etiam ad ostendendum quod ex prima Dei intentione iustis semper bona tribuuntur non solum spiritualia sed etiam temporalia; sed quod aliquando iusti adversitatibus premantur accidit propter aliquam specialem causam: unde et a principio homo sic institutus fuit ut nullis subiaceret perturbationibus si in innocentia permansisset. Principium autem prosperitatis temporalis, post bonam consistentiam personae propriae, consistit in personis coniunctis et praecipue in natis qui sunt quodammodo aliquid parentum. Describitur igitur primo eius prosperitas quantum ad fecunditatem prolis, cum dicitur *natique sunt ei septem filii et tres filiae*. Convenienter numerosior multitudo marium quam feminarum ponitur quia parentes magis affectare solent filios quam filias, tum quia id quod perfectius est desiderabilius est, mares autem comparantur ad feminas sicut perfectum ad imperfectum, tum quia in auxilium rerum gerendarum solent esse parentes magis nati quam natae.

Deinde ostenditur prosperitas eius quantum ad multitudinem divitiarum et praecipue in animalibus: nam circa principium humani generis, propter hominum paucitatem, agrorum possessio non ita pretiosa erat sicut animalium, et maxime in partibus orientis in quibus usque hodie sunt pauci habitatores prae latitudine regionis. Inter animalia autem primo ponuntur ea quae maxime deserviunt ad victum et vestitum personae, scilicet oves, unde dicitur *et fuit possessio eius septem millia ovium*; secundo ponuntur ea quae maxime deserviunt ad onera deferenda, scilicet cameli, et hoc est quod subditur *et tria millia camelorum*;

tertio ponuntur ea quae deserviunt ad culturam agrorum, et hoc est quod subditur *quingenta quoque iuga boum*; quarto ponuntur animalia quibus homines ad vecturam utuntur, unde sequitur *et quingentae asinae*, ex quibus muli generantur, quibus antiqui maxime insidebant. Sub istis autem quatuor generibus animalium comprehenduntur omnia alia quae ad eosdem usus deserviunt, puta sub ovibus omnia victui et vestitui necessaria, et sic de reliquis. Et quia homines multas divitias possidentes ad eas gubernandas multitudine indigent famulorum, convenienter subditur *ac familia multa nimis*.

Consequenter ponitur prosperitas eius quantum ad honorem et famam quae longe lateque diffundebatur, et hoc est quod dicitur *eratque vir ille magnus inter omnes Orientales*, idest honoratus et famosus. Ad maiorem autem ipsius Iob commendationem consequenter disciplina domus eius describitur, quae immunis erat ab illis vitiis quae opulentia gignere solet. Plerumque namque divitiarum abundantia discordiam parit, unde legitur in Genesi quod Abraham et Loth nequiverunt simul habitare, ad vitandum iurgium quod ex rerum abundantia proveniebat. Frequenter etiam homines multa possidentes, dum ea quae possident immoderate amant, eis tenacius utuntur, unde dicitur Eccl. VI 1 *est et aliud malum quod vidi sub sole, et quidem frequens apud homines: vir cui dedit Deus divitias et substantiam et honorem, et nihil deest animae eius ex omnibus quae desiderat, nec tribuit ei Deus potestatem ut comedat ex eo*. Ab his igitur malis immunis erat domus beati Iob: erat enim ibi concordia et iocunda et aequa frugalitas, quod significatur cum dicitur *et ibant filii eius et faciebant convivium per domos unusquisque in die sua*.

Haec autem caritas et concordia non solum inter fratres erat sed usque ad sorores extendebatur, quae frequenter despiciuntur a fratribus propter superbiam quam opulentia plurimum gignit, unde subditur *et mittentes vocabant tres sorores suas ut comederent et biberent cum eis vinum*. Simul etiam designatur in hoc securitas quae de castitate filiarum habebatur; alias enim non circumducendae erant sed includendae, secundum illud sapientis Eccli. XXVI 13 *in filia non avertente se firma custodiam, ne inventa occasione abutatur se*. Sicut autem in domo Iob frugalitas et concordia vigeat, sic in ipso Iob vigeat sancta sollicitudo puritatis quam frequenter divitiae obruunt vel etiam minuunt, secundum illud Deut. *Incrassatus est dilectus et recalcitravit*, et postea sequitur *dereliquit Deum factorem* et cetera. Et quidem de sua puritate intantum sollicitus erat quod ab his quae inquinare poterant totaliter procul erat: dictum est enim supra quod *erat timens Deum et recedens a malo*. Sed etiam

circa filiorum puritatem maxime sollicitus erat; permittebat siquidem eos convivia agere eorum indulgens aetati: quaedam enim in iuvenibus tolerantur quae in personis gravibus reprehensibilia sunt. Et quia in conviviis vix aut numquam homines vitare possunt quin vel per ineptam laetitiam vel per inordinatam loquacitatem aut etiam immoderatum cibi usum offendant, filiis quos a conviviis non arcebat purificationis exhibebat remedium, unde dicitur *cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat ad eos Iob et sanctificabat illos*. Dicuntur autem in orbem dies transire convivii quia cum septem filii essent et unusquisque in die sua convivium faceret, per omnes dies septimanae seriatim huiusmodi consummabant convivia; postmodum quasi circulariter sive orbiculariter, sicut in diebus septimanae ita in conviviis ad principium rediebatur. Notandum autem quod licet Iob filiis indulgeret ut convivia agerent, tamen ipse suam gravitatem conservans eorum conviviis se non immiscebat: unde dicitur quod *mittebat ad eos*, non quod ipse ad eos iret. Modus autem sanctificationis quo per internuntium sanctificabat potest intelligi dupliciter: vel quia salubribus monitis eos instrui faciebat ut si quid in conviviis deliquerant emendarent, vel etiam expiationis aliquem ritum habebant quo huiusmodi delicta expiabantur, sicut et sacrificia etiam ante legem data fuerunt, et primitiarum et decimarum oblatio. In conviviis autem homines interdum non solum impuritatem incurrunt modis praedictis, sed etiam gravioribus peccatis immerguntur usque ad Dei contemptum, propter lasciviam ratione absorpta et a reverentia divina abstracta, sicut in Exodo dicitur *sedit populus manducare et bibere et surrexerunt ludere*, idest fornicari vel idolis immolare. Iob igitur non solum contra levia delicta filiis sanctificando subveniebat, sed etiam contra graviora remedium studebat apponere quo eis Deus placaretur, unde sequitur *consurgensque diluculo offerebat holocausta per singulos*. In quibus verbis ostenditur perfectio devotionis ipsius, et quantum ad tempus quia diluculo consurgebat, secundum illud Psalmi *mane astabo tibi* etc.; et quantum ad modum oblationis quia holocausta offerebat quae totaliter comburebantur ad honorem Dei, nulla parte relicta in usum offerentis vel eius pro quo offerebatur sicut erat in hostiis pacificis et pro peccato: dicitur enim holocaustum quasi totum incensum; et quantum ad numerum quia per singulos filios holocausta offerebat: singula enim peccata convenientibus satisfactionibus sunt expianda. Causam autem oblationis holocaustorum subiungit dicens *dicebat enim*, scilicet Iob in corde suo, non quidem de peccatis filiorum certus sed dubitans, *ne forte peccaverint filii mei*, scilicet opere vel verbo, *et benedixerint Deo in cordibus suis*. Quod quidem dupliciter intelligi potest. Uno modo ut totum intelligatur coniunctim: quamvis enim benedicere Deum sit bonum, tamen benedicere Deum de hoc quod homo peccavit significat voluntatem in peccatis quiescentem, et quantum ad hoc vituperatur, sicut in Zacharia dicitur contra quosdam: *pasce pecora occisionis, quae qui possederant occidebant et non dolebant et vendebant ea dicentes: benedictus dominus. Divites facti sumus*. Alio modo ut intelligatur divisim, et sic per hoc quod dicitur *benedixerint*, intelligitur maledixerint: crimen enim blasphemiae tam horribile est ut pia ora ipsum nominare proprio nomine reformident, sed ipsum per contrarium significant. Et convenienter pro peccato blasphemiae holocausta offeruntur, quia ea quae in Deum committuntur honoratione divina sunt expurganda. Solet autem contingere quod divinus cultus a quibusdam devote perficiatur si rarus sit,

cum autem frequens fuerit in fastidium venit, quod est peccatum accidia, cum aliquis scilicet tristatur de spirituali labore. Cui quidem vitio Iob subiectus non erat, nam subditur *sic faciebat Iob cunctis diebus*, quasi perseverantem in divino cultu devotionem conservans. *Quadam autem die cum venissent* et cetera. Post prosperitatem beati Iob enumeratam ponitur adversitas ipsius, et primo inducitur causa ipsius.